

OBRADA I DIGITALIZACIJA ZBIRKE FOTOGRAFIJA I NJEZINO PREDSTAVLJANJE NA MREŽNIM STRANICAMA HRVATSKOGA ŽELJEZNIČKOG MUZEJA

TAMARA ŠTEFANEC □ Hrvatski željeznički muzej, Zagreb

Hrvatski željeznički muzej
www.hzinfra.hr

Stvarni i virtualni posjetitelji Hrvatskoga željezničkog muzeja

Iako Hrvatski željeznički muzej (HŽM) postoji od 1991., do danas nije riješeno pitanje njegovog konačnog smještaja. Osnovna je inicijativa od osnutka bila smještanje u radionička postrojenja TŽV-a Gredelj u zagrebačkom Trnju, neposredno iza Zagreb Glavnog kolodvora. TŽV Gredelj svoju je proizvodnju iselio, cijelo područje kupio je Zagrebački holding d.o.o., a pitanje smještaja HŽM-a i dalje je ostalo upitno. Privremeni izložbeni postav na otvorenom ne smije biti konačno rješenje smještaja muzejskih vozila ponajprije radi njihove zaštite od vremenskih prilika, ali i zbog moguće devastacije. HŽM-ov fundus čine i drugi predmeti organizirani u različite zbirke, koji su trenutačno smješteni u muzejskoj čuvao-nici jer također ne postoji adekvatan izložbeni prostor za formiranje stalnog postava ili čak povremenih izložaba. Posljedice takve situacije su višestruke. Kao najvažniju ističemo ugroženost muzejskih predmeta sa stajališta zaštite i iznimno otežan rad s posjetiteljima. Povremene izložbe organizirane u prostorima različitih institucija nisu dovoljne da se zainteresiranoj publici približi nasljeđe željezničkog sustava u Hrvatskoj.

Razlog pokretanja projekta *Prezentacija HŽM-a na internetu* i razrada posebne rubrike *Digitalizirana građa* jest upravo želja za približavanjem posjetiteljima. Budući da posjetitelji teško pronalaze put do HŽM-a, odlučili smo bogatstvo fundusa HŽM-a približiti zainteresiranoj publici. U nedostatku šire publike postali smo zanimljivi profiliranim posjetiteljima, ponajprije istraživačima željezničke povijesti, domaćim i inozemnim. Korištenje muzejskom građom i dokumentacijom posljednjih se godina naglo povećalo. Takvom tipu korisnika namijenjena je digitalna korisnička kopija muzejskog predmeta i muzejske dokumentacije. Definirana misija HŽM-a jest čuvanje tragova željezničkog sustava u Hrvatskoj i njegovih materijalnih i drugih artefakata. Iako virtualni svijet ne može zamijeniti predmetni, može nam pomoći da ga bolje objasnimo.¹ Fotografska građa čija je osnovna tematika željeznica samo je jedna vrsta povijesnog traga željezničkog sustava koji se čuva u HŽM-u. U ovom razvojnom trenutku HŽM-a virtualni je svijet, nažalost, jedini oslonac i platforma preko koje možemo doprijeti do različitih tipova korisnika. Kako je A. Desvallées zaključio, ...*sigurno je da će putem multimedije otkriti*

*čitav jedan svijet muzeja i nacionalne baštine o čijem postojanju nisu niti slutili.*²

Preduvjet prezentacije - digitalizacija. Digitalna kopija kao nužni dio obrade

Fototeka HŽM-a postoji od osnutka Muzeja. Većim je dijelom inventirana i opisana u inventarnoj knjizi audiovizualnih fondova - jedinica fototeke. Sadržava otprilike 7 000 iznimno raznolikih jedinica građe: negatva, izvornika, otisaka fotografija iz vremena snimanja, kasnijih pozitiva, razglednica, kseroks-kopija, izrezaka iz novina. Podrijetlo im je također različito: autorske donacije, donacije obitelji, fotografije nastale radom djelatnika Muzeja, otkupi. Pitanje podrijetla izravno vodi do problema autorskih prava i prava imatelja, što pri digitalizaciji za potrebe muzeje nije upitno, ali postaje problemom pri javnom prikazivanju kao što je prezentacija na internetu.

Iz tako nastale fototeke krenulo se u razdvajanje građe i stvaranje posebnih muzejskih zbirki i dokumentacijskih cjelina. Oblikuju se Zbirka razglednica i Zbirka fotografija.

Budući da se inventarna knjiga vodi računalno, obrada predmeta zahtijeva i digitalnu fotografiju odnosno, kad je u pitanju fotografija kao predmet - digitalnu kopiju. Ske-niranje se obavlja u Muzeju, a ishodi su digitalne kopije različite namjene: matrica kao glavna kopija u visokoj rezoluciji, korisnička kopija te kopija namijenjena prikazu na mrežnim stranicama. Zapravo je stvorena nova digitalna zbirka fotografija. One nisu samostalne nego su inventarnom oznakom pojedinačno vezane za određenu stvarnu fotografiju. Ujedno je i negativ fotografije (ako je sačuvan) inventarnom oznakom vezan za svoj pozitiv. Pritom se naglašava razlika zato što je trenutačno u oblikovanju i zbirka digitalnih fotografija koje su izvorno *born-digital* dokumenti te će u tom obliku i dalje postojati.

Važan korak u obradi. Pitanje provenijencije dovodi do pitanja autorskih prava i prava korištenja i objave

Fotografije iz nekadašnje fototeke, sadašnje Zbirke fotografija godinama su prikupljanje u HŽM-u. Većinom su dolazile kao autorske donacije i donacije obitelji, iz

1 Maroević, Ivo. *Što prezentiramo u muzeju - predmete ili ideje?* // Zbornik radova "Težakovi dani"; ur. Lasić-Lazić-Jadranka, Tkalac Slavko. Zagreb, 2002.

2 Desvallées, André. *Muzeji na kraju drugog tisućljeća i budućnost muzeja.* // Informatica Museologica 32(1-2) 2001. MDC: Zagreb, str.100.

HRVATSKI ŽELJEZNIČKI MUZEJ

Početna
Izložbe
Zbirke
Digitalizirana građa
Željeznička industrijska baština
O nama
Pretraživanje

Naslov: Parna lokomotiva 01-001
Autor: nepoznat
Godina: 1937.
Inv oznaka: ZF 5 1-1

Naslov: Parna lokomotiva 01-001
Autor: nepoznat
Godina: 1937.
Inv oznaka: ZF 6 1-1

Naslov: Parna lokomotiva 11-001
Autor: nepoznat
Godina: 1976.
Inv oznaka: ZF 20 1-1

Naslov: Parna lokomotiva 11-015 na Zagreb Glavnom kolodvoru
Autor: nepoznat
Godina: prije 1991.
Inv oznaka: ZF 21 1-1

Naslov: Parna lokomotiva 20-179
Autor: nepoznat
Godina: nepoznato
Inv oznaka: ZF 36 1-1

Naslov: Parna lokomotiva 22-077
Autor: nepoznat
Godina: nepoznato
Inv oznaka: ZF 43 1-1

Naslov: Parna lokomotiva serije 51 na posljednjoj vožnji iz Pleternice
Autor: nepoznat
Godina: 1988
Inv oznaka: ZF 79 1-1

Naslov: Parna lokomotiva 62-054 u ložionici Črnomerec
Autor: nepoznat
Godina: nepoznato
Inv oznaka: ZF 82 1-1

Naslov: Aluminijski motorni vlak serije 611
Autor: nepoznat
Godina: prije ?
Inv oznaka: ZF 416 1-4

Naslov: Aluminijski motorni vlak serije 611-002 na Zagrebačkom velesajmu
Autor: nepoznat
Godina: nepoznat
Inv oznaka: ZF 423-1 1-4

Naslov: Parna lokomotiva serije 06
Autor: nepoznat
Godina: 1939.
Inv oznaka: ZF 11 1-1

© Hrvatski željeznički muzej, HŽ Informatika Sva prava pridržana, Ulogiraj se

sl.1. Screenshot preuzet s web stranice Hrvatskog željezničkog muzeja: Lokomotive i motorni vlakovi, URL: http://www.hzinfra.hr/hz_muzej/index.php/lokomotive-i-motorni-vlakovi (27.11.2013.)
© Hrvatski željeznički muzej

vlastitoga obiteljskog nasljeđa, a pronalazene su kao odbačene pri terenskim istraživanjima. Dokumentacija o nabavi nije detaljno vođena, niti su potpisivani ugovori u kojima bi bila definirana prava muzeja glede korištenja fotografijama. Čak su i autori fotografija većinom nepoznati.

Članak 12. Zakona o autorskim i srodnim pravima navodi kako je, ako autor nije poznat, nakladnik imatelj prava na korištenje djela. Ali otkrivanjem identiteta autora nakladnik, odnosno osoba koja je djelo objavila,

dužna je autoru prepustiti imovinsku korist stečenu ostvarivanjem njegova prava. Predstavljanje digitalizirane građe na mrežnim stranicama HŽM-a trenutno nema nikakvu komercijalnu vrijednost. Ali planovi u budućnosti uključuju i mogućnosti kupnje pojedine digitalne inačice i njezino korištenje u projektima koji bi imali komercijalnu vrijednost (suvenir, kalendari i sl.). U tom trenutku autor-ska će prava biti na najvišoj skali važnosti. Zato se pri obradi pojedine fotografije posebna pozornost pridaje upravo otkrivanju podrijetla fotografije i načina dolaska

u muzej, te se poduzima i dodatno istraživanje. Osoba od koje je muzej nabavio fotografiju ne mora biti i nositelj prava na korištenje, stoga je nužno otkriti autora. Kada se dozna ime autora ili njegovih nasljednika, a da pri tome nije prošlo 70 godina od autorove smrti i da fotografija nije objavljena u nekoj drugoj prijašnjoj nakladi, sastavlja se izjava kojom se reguliraju prava HŽM-a pri korištenju fotografijama. Usporedimo li mrežne stranice inozemnih muzeja, vidljivo je kako su podaci o podrijetlu i pravima na korištenje jedni od osnovnih metapodataka pojedinoga muzejskog predmeta.

Svrha digitalizacije

Digitalizacija sama sebi ne bi smjela biti svrhom. Digitalne kopije fotografija izrađuju se kao dio podataka o predmetu radi zaštite izvornika, a time i radi korisničke upotrebe. Dostupnost dislociranim korisnicima putem interneta trenutno je zadnji proizvod, odnosno zadnja usluga nastala kao posljedica digitaliziranja muzejske građe.

Budući da HŽM posluje unutar tvrtke HŽ Infrastruktura kao jedna od organizacijskih jedinica, ima pristup mrežnom serveru HŽ Infrastrukture na kojemu pohranjuje kopije digitaliziranih jedinica građe. Matrice su čuvane u TIFF formatu, u rezoluciji od 400 dpi. Inačice prikazane na internetu u JPEG su formatu u rezoluciji od 450x320 piksela.

Tri projekta istodobno: obrada Zbirke fotografija - projekt *Prezentacija HŽM-a na internetu* - projekt *Hrvatski željeznički muzej - digitalizirana građa na Internetu*

Do 2012. g. HŽM je imao svoj *web kutak* unutar ureda Uprave HŽ Infrastrukture na službenim stranicama tvrtke, na adresi www.hznet.hr

Razlozi izrade novih mrežnih stranica višestruki su. Danas je virtualan svijet postao zastupljeniji od stvarnoga i svoje postojanje nameće širokom krugu različite potencijalne muzejske publike. Želja korisnika da mu različit sadržaj bude dostupan na zaslonu njegova računala snažan je imperativ koji se nameće različitim baštinskim zbirkama.³ Drugi su razlog upiti posjetitelja o dostupnosti podataka - informacija o samome muzeju na internetu i želja da se stvori aktivan kontakt s potencijalnim posjetiteljima. Treći je razlog stvaranje mjesta s kojega će digitalizirana građa dolaziti u domove zainteresirane publike. Nove mrežne stranice i dalje su dostupne u sklopu *hznet* domene, na adresi http://www.hznet.hr/hz_muzej/. U planu je i zakup posebne domene.

Zbog navedenih razloga HŽM je krajem 2011. g. pokrenuo projekt *Prezentacija HŽM-a na Internetu*, a HŽ Informatika prihvatila je sudjelovanje u projektu. Voditelji projekta su Goran Arbanas (HŽ Informatika) i Tamara Štefanac (HŽM). HŽM je preuzeo izradu i implementaciju

sadržaja i svoga slikovnog materijala, a HŽ Informatika dizajn i izradu mrežne stranice.

Pri izradi novih mrežnih stranica vodili smo se načelima što ih je predložila radna skupina i koja su opisana u MINERVI, u dokumentu *Načela kvalitete za izradu internet stranica s područja kulture: Priručnik (Quality Principles for Cultural Websites: A Handbook)*. Kao glavna načela kvalitetne mrežne stranice neke kulturne ustanove navode se sljedeći kriteriji: transparentnost, učinkovitost, održavanje, dostupnost, usredotočenost na korisnika, pristupačnost, višezjezičnost, interoperabilnost, očuvanje.⁴

Načelo transparentnosti zahtijeva oblikovanje sučelja koje će korisnika već na prvi pogled upoznati s tim gdje se nalazi, tko se predstavlja na mrežnoj stranici i na kojoj će stranici u najkraćem roku dobiti tražene informacije.

Djelotvornost mrežne stranice odnosi se na obilježja sadržaja predstavljenoga na mrežnoj stranici, i to sa stajališta krajnjeg korisnika. Sadržaj mora biti prikladan i relevantan, točan i vjerodostojan, popraćen dodatnim informacijama i dobro prezentiran. Svojevrsno navigiranje stranicom također je jedan od elemenata prema kojemu će korisnik ocijeniti učinkovitost mrežne stranice. Sukladno navedenim obilježjima, mrežna je stranica HŽM-a oblikovana prema jasno određenim kategorijama grupa i njihovih potkategorija te vođena idejom jednostavnosti u oblikovanju.

Na primjer, orijentiranost prema korisniku HŽM-ovih mrežnih stranica vidi se u obogaćivanju sadržaja slikovnim materijalom koji će biti zanimljiv posjetitelju koji trenutno nema namjeru posjetiti HŽM, a jasno organizirane informacije o mogućnostima posjeta i dostupnost kontakata djelatnika biti će zanimljiv sadržaj publici koja namjerava posjetiti HŽM. Publica na internetu aktivna je u usporedbi sa stvarnim posjetiteljima koji prolaze izložbom ili stalnim postavom upijajući znanje prezentirano najčešće u njegovu konačnom obliku. Internetska publika aktivno traži nova znanja, umrežuje se međusobno i traži interaktivnost s prezentiranim informacijama. Namjena rubrika *Sjećanja* i *Sudjelujte! Tražimo imena autora ili sudionike događaja!* jest uključiti posjetitelje u stvaranje novih sadržaja na mrežnim stranicama, i to putem formulara za komentare u koji će posjetitelji moći napisati svoje mišljenje o muzeju ili izložbi odnosno dodati nove informacije o predmetima koji se predstavljaju u kategoriji digitalizirane građe. Sadržaji koje dodaju korisnici bit će uređivani kako bi se izbjegli neprikladni sadržaji u smislu izjava koje upućuju na diskriminaciju bilo kakve vrste, odavanja osobnih podataka i sl. Takva aktivnost između posjetitelja i muzeja može utjecati na stvaranje povoljnog imidža ustanove i otvaranje prema javnosti kojoj će biti olakšano shvaćanje važnosti i zanimljivosti čuvanja željezničke baštine. Ali dok se HŽM kadrovski ne upotpuni, ne predviđa se pojavljivanje na nekoj od društvenih mreža.

3 Miletic-Vejzovic, Laila. *Collection management of special collections material; emphasis on digital projects*, in: Summer School in the Study of Old Books Proceedings. Sveučilište u Zadru: Zadar, str. 293.

4 Minerva Working Group 5 (ed.), *Quality Principles for Cultural Websites: A Handbook*, pristupljeno na <http://www.minervaeurope.org/publications/qualitycommentary/qualitycommentary050314final.pdf> (20. travnja 2012.)

HRVATSKI ŽELJEZNIČKI MUZEJ HŽ INFRASTRUKTURA HR ENG

Početna Izložbe Zbirke Digitalizirana građa Željeznička industrijska baština O nama Pretraživanje

	Naslov: Štitnica kod Male Subotice Autor: nepoznat Godina: 1985. inv oznaka: ZF 979-1 5-1		Naslov: UKV toranj u dvorištu Mihanovićeve 12 u Zagrebu Autor: S. Radović Godina: inv oznaka: ZF 980 5-1
	Naslov: Živin ispravljač u EVP-u Autor: nepoznat Godina: 1959. inv oznaka: ZF 1050 5-2		Naslov: Releji blok ploče u EVP-u Autor: nepoznat Godina: 1959. inv oznaka: ZF 1051 5-2
	Naslov: Pregled kontaktna mreže na Zagreb Glavnom kolodvoru Autor: nepoznat Godina: inv oznaka: ZF 1052 5-2		Naslov: Pregled kontaktna mreže u tunelu Autor: nepoznat Godina: inv oznaka: ZF 1053 5-2

sl.2. Screenshot preuzet s web stranice Hrvatskog željezničkog muzeja: Signalni uređaji i elektropostrojenja URL: http://www.hzinfra.hr/hz_muzej/index.php/signalni-uređaji-i-elektropostrojenja (27.11.2013.)
© Hrvatski željeznički muzej

Važna je također usredotočenost na poštovanje autor-skih prava i obveza zaštite osobnih podataka.

Osim na hrvatskome, svi tekstovi i metapodaci o slikovnome materijalu dostupni su i na engleskom jeziku. Izuzetak je građa iz kategorije *Digitalizirana građa*, čiji su metapodaci dostupni samo na hrvatskom jeziku.

Pretraživanje je omogućeno kao jednostavno pretraživanje teksta. O dogradnji složenih vrsta pretraživanja odlučit će se nakon određenog vremena prikupljanja statističkih podataka, nakon što se vidi u kojem je opsegu ono potrebno s obzirom na frekventnost korištenja. Od statističkih podataka prikupljat će se oni o broju posjeta i broju posjetitelja (prema IP adresama), broju dodanih slika, podatkovnom prometu, te o najtraženijim pojmovima i najtraženijim slikama.

Na naslovnoj stranici postavljen je anketni upitnik u kojemu posjetitelji evaluiraju uporabljivost i dizajn stranice.

Na mrežnim stranicama digitalizirana je građa sadržana u posebnoj kategoriji nazvanoj *Digitalizirana građa*. U uvodnom tekstu objašnjavaju se svrha i ciljevi projekta, ali se ističu i načela korištenja digitaliziranom građom.

Eksplicitno se navode ovi uvjeti:

- odobrava se upotreba fotografija u privatne i edukativne svrhe
- zabranjuje se objavljivanje na internetu ili u tiskanom obliku bez prethodnoga pisanog dopuštenja djelatnika HŽM-a
- zabranjuje se komercijalna uporaba bez prethodnoga pisanog dopuštenja HŽM-a.

Ističe se kako su fotografije objavljene u dobroj namjeri, radi lakše dostupnosti korisnicima.

Upravo se u kategoriji *Digitalizirana građa* želi postići što aktivnije uključivanje korisnika te je stoga inkorporiran i formular u kojemu bi posjetitelji iznosili svoja sjećanja, znanja i mišljenja o događanjima prikazanim na fotografijama, što bi sigurno i kasnija muzejska istraživanja uputilo u nove smjerove. Smješten je u rubriku nazvanu *Sjećanja*. U formularu se od posjetitelja zahtijeva samo navođenje osobnog imena, dok se drugi podaci ne prikupljaju i posjetitelju je omogućena anonimnost. Otvorena mu je mogućnost ostavljanja e-mail adrese HŽM-u, ali se to ne postavlja kao uvjet komentiranja.

- Fotografije su organizirane prema tematskim cjelinama:
- željeznička vozila (s podgrupama *Lokomotive i motorni vlakovi, Putnički i teretni vagoni, Ostala željeznička vozila*)
  - željezničke pruge i pružni objekti (s podgrupama *Željezničke pruge i pružna postrojenja, Mostovi, nadvožnjaci i podvožnjaci*)
  - signalni uređaji i elektropostrojenja
  - infrastrukturni objekti (s podgrupama *Kolodvorske i druge službene zgrade, Skladišta, ložionice, radionice i okretnice, Stambene zgrade, ostali željeznički objekti*)
  - tvornica željezničkih vozila *Gredelj* (s podgrupama *Radionički objekti, Proizvodi, Rad u brigadama, Službenici i naučnici, Sportske i kulturno-umjetničke aktivnosti*)
  - željezničari (s podgrupama *Objetnice i skupovi, Željeznička kulturno umjetnička društva, Željeznička sportska društva i druga udruženja, Željezničke škole*).

Na svakoj je fotografiji digitalni vodeni žig sa znakom HŽM-a, i to radi lakšeg praćenja njezina pretpostav-

ljenog putovanja internetom, jer je vodeni žig iluzorno smatrati nekom ozbiljnijom zaštitom od kršenja uvjeta upotrebe. Svaku je fotografiju pri pregledu moguće povećati. Fotografijama su pridruženi osnovni podaci: autor, naslov, godina, inventarna oznaka.

Budući da će se nastaviti istraživanje i temeljito katalogiziranje Zbirke fotografija, moguće je pretpostaviti da će se doći i do podataka o podrijetlu i do novih opisa, što na temelju istraživanja u ustanovi, što putem povratnih informacija posjetitelja. S obzirom na to, u planu je i dodavanje detaljnog opisa.

Kategorija *Digitalizirana građa* organizirana je kao svojevrsna vrlo jednostavna baza slikovnih informacija s osnovnim metapodacima, a ne kao virtualna izložba. Ponajprije je namijenjena zainteresiranim korisnicima i istraživačima željezničke povijesti.

Praćenje ponašanja korisnika na HŽM-ovim internetskim stranicama odredit će daljnji razvojni smjer predstavljanja muzejske građe na internetu. Hoće li HŽM pokrenuti kvalitetniji i složeniji model prikazivanja digitaliziranih inačica ili će se orijentirati na virtualne izložbe, ponajviše ovisi o interesima internetskih korisnika.

Primljeno: 23. travnja 2012.

THE PROCESSING AND DIGITISATION OF A COLLECTION OF PHOTOGRAPHS AND ITS PRESENTATION ON THE WEB SITE OF THE CROATIAN RAILWAY MUSEUM

Although the Croatian Railway Museum has existed since 1991, the issue of its ultimate housing has not been settled. The basic initiative from its foundation was location in the works of the Gredelj rolling stock factory in Trnje, Zagreb, immediately behind Zagreb Main Railway Station. Gredelj moved its production, and the whole area was bought by Zagreb Holding d.o.o. and so the question of the location of the Railway Museum is still in doubt.

A temporary exhibition display in the open air must not be considered a final solution for the housing of museum vehicles, primarily because they have to be protected against weather and possible devastation. The Railway Museum holdings also consist of other objects, organised into various collections, currently located in the museum stores, for there is also no proper exhibition space for the formation of a permanent display or even of ad hoc exhibitions. The results of this kind of situation are manifold. The most important to be adduced are the threat to museum objects from the viewpoint of protection and the very difficult work with visitors. Temporary exhibitions organised in the premises of various other institutions are not able adequately to show the interested public something of the heritage of the railway system in Croatia.

The reason for launching the project Presentation of the Croatian Railway Museum on the Internet and the elaboration of a special section Digitised Material is the wish to be better acquainted with the visitors. Since visitors find it difficult to get to the Museum, we have decided to bring the richness of the CRM holdings closer to the interested public. Photographic material, the basic theme of which is the railway, is just one kind of historical traces of the railway system kept in the CRM. At this moment of the development of the CRM, the virtual world is alas the only resource and platform via which we can reach various types of user.